

Lokal majoritet, nasjonal minoritet: Ein studie av skriftspråskifte i robuste nynorskkommunar

Av *Kirsti Lunde*

Samandrag: Skriftspråskifte frå nynorsk til bokmål er veldokumentert, særleg i område der bokmål er det dominerande språket, og skiftet skjer i ungdomsskule eller vidaregåande skule. Denne artikkelen undersøker derimot skriftspråskifte både til nynorsk og bokmål i område der nynorsk er det dominerande språket. Skriftspråskiftet her er kjenneteikna av at flest skiftar til nynorsk, og at skiftet i stor grad skjer i løpet av barneskulen. Viktige årsaker til dette er i hovudsak offentleg språkpolitikk, kulturell sedvane og språkopplæringa skulen gjev. Men undersøkinga syner òg at det er elevar som skifter til bokmål, og for dei er det i hovudsak ferdigheiter i nynorsk som er årsaka til skiftet. Jamvel om nynorskelevane i materialet er trygge språkbrukarar og opptekne av nynorsken si forankring lokalt, er dei delte i framtidstrua si på nynorsk. Difor er eit hovudfunn at skriftspråskiftet i område der nynorsk dominerer, er prega av statusen nynorsk har som lokal majoritet, men nasjonal minoritet.

Nøkkelord: Språkskifte, skriftspråk, mindre brukte språk, nynorsk

Keywords: Language shift, written languages, lesser used languages, Nynorsk

Introduksjon

I Noreg er bokmål det mest brukte skriftspråket på nasjonalt plan, men i kommunar i Møre og Romsdal, Vestland, Rogaland, Agder, Telemark og Vestfold og Innlandet er nynorsk òg mykje brukt. Likevel varierer det kva status nynorsk har her: Nokre av kommunane vert gjerne kalla kjerneområdet for nynorsk fordi det er område der nynorsk tradisjonelt

Sitering av denne artikkelen: Lunde, K. (2020). Lokal majoritet, nasjonal minoritet: Ein studie av skriftspråskifte i robuste nynorskkommunar. I G. K. Juuhl, S. J. Helset & E. Brunstad (red.), *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge* (s. 119–144). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.106>
Lisens: CC-BY 4.0.

og framleis i dag er det samfunnsberande språket. Andre kommunar vert kalla randsoner fordi dei er område der nynorsk tradisjonelt har vore eit samfunnsberande språk, men ikkje lenger dominerer i samfunnet, eller fordi dei grensar til kommunar der bokmål dominerer (sjå Wold, 2019, for eit oversyn over bruken av omgrepa kjerneområde og randsoner i litteratur om skriftspråkskifte mellom nynorsk og bokmål). I kommunane som vert undersøkte nærare i denne artikkelen, er nynorsk det dominerande språket.¹ Sjølv her møter språkbrukarane i stor grad bokmål i kvardagen på grunn av statusen bokmål har som majoritetsskriftspråk. Også språkbrukarar i meir robuste nynorskområde står fylgjeleg i ein kontaktsituasjon mellom nynorsk og bokmål, og i slike språkkontaktsituasjonar er ein mykje kjend konsekvens at språkbrukarane byter språk, særleg frå minoritetsspråket til majoritetsspråket (sjå t.d. Fishman, 1964; Mæhlum, 2007; Potowski, 2013). Språkskifte frå nynorsk til bokmål er eit veldokumentert fenomen i randsonene, men har i liten grad vore undersøkt i kjerneområda for nynorsk (sjå Sønnesyn, 2018, for eit forskingsoversyn). Etter det eg kjenner til, er språkskifte frå bokmål til nynorsk heller ikkje undersøkt, noko som vil vere interessant å sjå nærare på fordi bokmål i kjerneområda for nynorsk har status som minoritetsspråket lokalt, medan nynorsk er det lokale majoritetsspråket. Difor ynskjer eg med denne artikkelen å undersøke språkskiftet i område der eit mindre brukt språk nasjonalt er det mest brukte språket lokalt ved å svare på spørsmålet: Kva karakteriserer skriftspråkskiftet både til nynorsk og bokmål i område der nynorsk er det dominerande språket?

Forskningsbakgrunn

Språkskifte som forskingsfelt vart fyrst definert av Joshua A. Fishman som eit felt der forskingsobjektet er «[...] the relationship between change or stability in habitual language use, on the one hand, and ongoing

---

1 Til grunn for denne undersøkinga ligg ei digital spørjegransking gjennomført av ungdomsskuleelevar i Volda, Sogndal og på Stord. Spørjegranskinga er ein del av prosjektet «Vilkår for nynorsk blant ungdom», som er støtta av UH-nett Vest og leidd av professor Endre Brunstad ved Universitetet i Bergen.

psychological, social or cultural processes, on the other hand, when populations differing in language are in contact with each other» (Fishman, 1964, s. 32). Språkskifte er altså eit kontaktfenomen som oppstår som følge av at ulike folkegrupper med ulike språk er i kontakt med kvarandre. I slike kontaktsituasjonar er forholdet mellom gruppene ofte prega av ein majoritet–minoritet-relasjon: Den eine gruppa er i fleirtal, og/eller det er ein asymmetrisk maktrelasjon mellom gruppene slik at majoriteten dominerer minoriteten (Mæhlum, 2007, s. 24). Denne situasjonen omfattar òg dei språklege føresetnadane til gruppene slik at minoriteten ofte har meir avgrensa moglegheiter til å bruke språket sitt i samfunnet. I mange tilfelle resulterer difor desse situasjonane i språkskifte: Den eine gruppa, oftast minoriteten, tek til å bruke majoritetsspråket, anten ved å kodeveksle eller ved å skifte språk fullstendig. Denne prosessen går over tid, og det er vanlegvis slik at minoritetsspråket gradvis vert erstatta av majoritetsspråket. Haugen (1953, s. 370–371) gjev ei framstilling av dette der han syner korleis språkskifte ofte er generasjonsvise, der han skildrar stega for ei gjeven språkgruppe på vegen frå einspråklegheit i minoritetsspråket via ulike variantar av fleirspråklegheit til einspråklegheit i majoritetsspråket.

Men kontaktsituasjonar treng ikkje føre til språkskifte: Språkbrukarar kan òg bevare språket sjølv om dei står i ein kontaktsituasjon. Å finne ut kva mekanismar som medverkar til språkskifte, og kva faktorar som medverkar til språkbevaring i ulike kontaktsituasjonar, har difor vore ei sentral oppgåve for forskning på språkskifte. Ifylgje Sønnesyn (2018) og Potowski (2013) kan faktorar som medverkar til språkbevaring eller språkskifte, kategoriserast som samfunnsfaktorar, nærmiljøfaktorar og individorienterte faktorar. Samfunnsfaktorar omfattar kva haldningar storsamfunnet har til språka som individet vel mellom, kva den kulturelle sedvanen er i samfunnet, kva status dei ulike språka har, og korleis den offentlege språkpolitikken er (Potowski, 2013, s. 332). Nærmiljøfaktorar omfattar sosiale nettverk og kva lojalitet individet har til dei ulike nettverka. Skulen er òg ein viktig nærmiljøfaktor, for der brukar ungdom store delar av vaken tid og møter skriftspråk og skriftkultur, og gjennom det haldningar til språk (Potowski, 2013, s. 327). I tillegg kjem demografiske forhold innunder kategorien nærmiljøfaktorar (Sønnesyn,

2018, s. 305). Dei individorienterte faktorane handlar om kva haldningar individet sjølv har til språka i språksamfunnet, kva ferdigheiter individet har i dei ulike språka, og om samanhengen mellom identitet og språk (Potowski, 2013, s. 322–323). Sønnesyn poengterer at språkskiftegranskningar tradisjonelt har hatt talespråket som sitt forskingsobjekt, men at sidan skriftspråkskifte òg handlar om val av ein språkleg varietet over ein annan, kan dei teoretiske aspekta la seg overføre til skifte mellom skriftspråk (2018, s. 305). Dette er i tråd med Hårstad, Lohndal og Mæhlum (2017, s. 122), som peikar på at jamvel om studieane av språkleg variasjon på bakgrunn av sosiale forhold tradisjonelt har fokusert på talespråk, har det dei seinare åra vorte vanlegare å inkludere skriftspråk på ulike arenaer òg. Vidare vil eg difor bruke dei perspektiva som er presenterte over, når eg ser nærare på skriftspråkskifte til nynorsk og bokmål i robuste nynorskområde.

Tendensen Hårstad, Lohndal og Mæhlum (2017) peikar på, ser ein òg att i forskning på kontaktsituasjonar mellom ulike språk og på språkskiftet i slike situasjonar i norsk kontekst. Det har vore forska på språkskifte blant nye minoritetar (t.d. Haugen, 1953), på språkskifte frå samiske språk til norsk (t.d. Todal, 1998) og på språkskifte frå kvensk til norsk (t.d. Lane, 2010). Fyrst dei seinare åra har kontaktsituasjonen mellom dei to norske skriftspråka fått auka fokus. Fleire har forska på korleis det er å lære og bruke to skriftspråk, om skriftspråksituasjonen kan sjåast på som ei form for fleirspråklegheit, og om han gjev fordelar som liknar på dei ein kjenner frå forskning på anna fleirspråklegheit, seinast samla i Bjørhusdal, Bugge, Fretland og Gujord (2018). I denne samanhengen vil eg herifrå trekkje fram artiklane til Vangsnes (2018) og Bull (2018), som båd frå ulike perspektiv peikar på at nynorsk sin posisjon som mindre brukt og mindre synleg i samfunnet gjer det vanskeleg for elevar med bokmål som hovudmål å lære nynorsk som sidemål, medan elevar med nynorsk som hovudmål ser ut til å meistre både nynorsk og bokmål. Det har òg kome fleire undersøkingar på skriftspråkskifte mellom nynorsk og bokmål. Eg skal no presentere kva studiar som er gjort på dette med mål om å syne kva forskingsobjekt og innfallsvinkel dei har hatt. Difor vil eg berre gå kort inn på relevante funn frå studiane her, og heller kome attende til dei når eg presenterer og drøftar mine eigne resultat.

Skriftspråkskifte frå nynorsk til bokmål har særleg vore undersøkt på mastergradsnivå: Krogsæter (2017), Idsøe (2016), Øvrelid (2014) og Kleggetveit (2013) undersøker alle skriftspråkskifte frå nynorsk til bokmål, anten berre i randsoner for nynorsk eller som ei samanlikning mellom kjerneområde og randsoner. Hårstad (2018) og Stemshaug (2015) undersøker 10.-klassingar i randsoner sine tankar om språkval og haldningar til nynorsk og bokmål. Haugsgjerd (2018) undersøker haldningar til nynorsk som hovudmål hjå ungdomsskuleelevar i ei randsoner. I tillegg har Proba samfunnsanalyse publisert ein rapport om nynorsk som hovudmål retta mot skriftspråkskifte i randsoner (2014), Garthus, Øzerk og Todal (2010) ein rapport om skriftspråkskifte frå nynorsk til bokmål i Valdres og Sogn og Fjordane på oppdrag frå Noregs Mållag, og Øzerk og Todal (2013) ein artikkel basert på det same materialet som Garthus, Øzerk og Todal (2010) om skriftspråkskifte hjå ungdom i Valdres. Dessutan har Wold (2019) gjort ein kvalitativ metaanalyse av fleire av desse masteroppgåvene og rapportane. Ho finn at mangel på kompetanse er den forklaringa som oftast blir gjeve for språkskiftet: Heile 153 av 260 enkeltargument, rett under 60 prosent, handlar om dette. Andre betydelege argument er dei som er knytte til omgjevnad (16,15 prosent) og identitet og tilhøyrsløse (15 prosent) (Wold, 2019, s. 82).

Felles for fleire av desse undersøkingane er at dei freistar å undersøke kvifor elevar med nynorsk som hovudmål skiftar til bokmål som hovudmål i løpet av grunnskule eller vidaregåande opplæring, og at dei freistar å 1) kartleggje skriftspråkskiftet i bestemte område, ofte gjennom å samanlikne stoda i område der nynorsk står sterkare, med område der nynorsk står svakare, og 2) finne ut kva faktorar som gjer at elevane vel å skifte til bokmål eller halde på nynorsk. Det finst nokre unntak: Hårstad (2018), Proba samfunnsanalyse (2014), Stemshaug (2015) og Øzerk og Todal (2013) samanliknar ikkje skriftspråkskiftet i område der nynorsk står sterkare med område der bokmål står sterkare, men ser på skriftspråkskifte og språkhaldningar i randsoner for nynorsk. Med dette i minne kan ein likevel seie at undersøkingar på skriftspråkskifte i Noreg har fokusert på dei som har nynorsk som hovudmål, og på skilnaden mellom område der nynorsk står sterkt og område der nynorsk står svakare. Ein har undersøkt den same språkgruppa, men i ulike språkbrukssituasjonar.

Fishman (1964) set opp fire moglege komparative studiar ein kan gjere på språkskifte ut frå kva språkgruppe ein undersøker, kva «interaction context» språkgruppene er i, og om desse kontekstane er svært like eller ganske ulike (s. 58–59). Jamvel om Fishman (1964) ikkje eksplisitt definerer kva som ligg i «interaction context», syner døma han gjev på slike kontekstar, at det involverer både eit bestemt språkmiljø og sosiokulturelle verdiar knytte til dei involverte språkgruppene, som til dømes majoritet og minoritet eller rural og urban. Som gjennomgangen over syner, har dei fleste undersøkingane på skriftspråkskifte i Noreg sett på språkvala til elevar med nynorsk som opplæringsmål i område der nynorsk dominerer, og i område der bokmål dominerer. Språkgruppa som vert undersøkt i desse studiane, er elevar med nynorsk som hovudmål i interaksjonskontekstar som er ganske ulike, både fordi det er tale om ulike språkmiljø, både rurale og urbane, og fordi elevane med nynorsk som hovudmål i nokre av kontekstane høyrer til majoriteten lokalt og i andre til minoriteten. Ein kan difor seie at dei hamnar innanfor Fishman sin andre kategori av kva moglege komparative studiar ein kan gjere på språkskifte: «(ii) The same language group in two separate interaction contexts judged to be quite dissimilar (with respect to major socio-cultural process(es) and contact type [...]» (1964, s. 58). Men i Noreg er nynorsk eit mindre brukt språk på nasjonalt plan, medan bokmål er det dominerande språket. Difor vil språkbrukarane i kommunar der nynorsk er det dominerande språket, likevel møte bokmål i stor grad. Det gjer det interessant og relevant å undersøke språkskifte, både til bokmål og nynorsk, i desse språkmiljøa nærare, for å få meir kunnskap om kva dynamikkar som verkar til språkskifte og språkbevaring i område der statusen til språka som majoritet eller minoritet er mindre statisk.

Interaksjonskontekstane til både elevar med nynorsk som hovudmål og bokmål som hovudmål i stabile nynorskområde har ein del til felles: Skulane dei går på, har nynorsk som opplæringsmål, og kommunane har lang tradisjon for å nytte nynorsk. Men ein viktig sosiokulturell verdi er ulik, nemleg statusen til kvart av språka: Nynorsk er majoritetspråket lokalt, men minoritetsspråket nasjonalt. Bokmål er minoritetsspråket lokalt, men majoritetsspråket nasjonalt. Denne ulike statusen nynorsk og bokmål har lokalt og nasjonalt er eit sentralt kjenneteikn på

interaksjonskontekstane elevane i desse områda er i. Jamvel om dei lever i ganske like språkkvardagar, er måten dei kan bruke skriftspråka sine i kvardagen på, ganske ulik. Å vere i verda som nynorskbrukar inneber andre utfordringar enn å vere i verda som bokmålsbrukar fordi kontakten gruppene har med dei ulike språka i språkmiljøet, er ulik: Sidan bokmål har høgare status nasjonalt, er det eit mykje meir synleg språk i kvardagen både for elevar med nynorsk som hovudmål og bokmål som hovudmål. Eg vurderer difor interaksjonssituasjonane deira til å vere ulike nok til at dei fell inn under Fishman sin fjerde kategori for moglege komparative studiar på språkskifte, nemleg den Fishman skildrar slik: «(iv) Different language groups in two separate interaction contexts judged to be quite dissimilar (with respect to major socio-cultural process(es) and contact type [...]» (Fishman, 1964, s. 59). Å sjå på skriftspråkskifte i slike område, der eit mindre brukt språk nasjonalt er det dominerande språket lokalt, kan gje meir kunnskap om korleis språkmiljøet i eit samfunn verkar som faktor i val av skriftspråk hjå enkeltindivid. Slik kan me forstå meir om kva vilkår det er for nynorsk mellom unge språkbrukarar i dag.

Metode

Datamaterialet som ligg til grunn for denne studien, er svar på ei digital spørjeundersøking gjennomført på ungdomsskular i Volda, Sogndal og på Stord som ein del av eit større prosjekt om språkbruk mellom unge. I alt kom det inn svar frå 731 respondentar. Sidan 25 av respondentane i ettertid leverte samtykkeskjema der dei meldte frå om at dei ikkje samtykte til deltaking, enda me til slutt opp med 706 teljande respondentar. Av desse hadde dei aller fleste svara på alle spørsmåla, medan nokre få hadde svara på ein del av spørsmåla. For å kunne undersøke språkskifte i denne gruppa nærare, isolerte eg ut dei av elevane som svara at dei har skifta hovudmål. Dette utgjorde 81 av dei 706 respondentane. I tillegg ynskte eg å undersøke kva skilnader det var mellom dei som hadde skifta hovudmål til bokmål, og dei som hadde skifta til nynorsk. Difor delte eg vidare inn datamaterialet etter kva hovudmål respondentane oppgav at dei hadde då me gjennomførte spørjeundersøkinga. Då sat eg att med to grupper som fordelte seg slik: 62 elevar som svara at dei hadde skifta

hovudmål og hadde nynorsk som hovudmål, og 19 elevar som svara at dei hadde skifta hovudmål og hadde bokmål som hovudmål. Spørsmåla dei svara på, var både lukka og opne spørsmål.

Her er det viktig å understreke at me i spørjeundersøkinga ikkje har spurt «Kva skifta du hovudmål til/frå?». Me spurde kva som var deira hovudmål på tidspunktet dei gjennomførte spørjeundersøkinga, og *om* dei hadde skifta hovudmål i løpet av skuleløpet. Det er altså mogleg at nokre av elevane har skifta hovudmål fleire gongar, til dømes ved at dei har skrive bokmål opphaveleg, skifta til nynorsk og så skifta attende til bokmål seinare i skuleløpet. Ein liten del av datamaterialet stadfestar dette, og dette går eg nærare inn på under *Resultat og drøfting*. Eg nemner det likevel her for å understreke at datamaterialet ikkje gjev eit fullstendig bilete av «språkhistoria» til kvar einskild respondent. I tillegg fekk respondentane eit opne spørsmålet om kvifor dei hadde skifta hovudmål, og dette var eit valfritt spørsmål: Respondentane kunne svare dersom dei ville. Difor gjev ikkje datamaterialet tilgang til argumentasjonen for språkskiftet hjå alle respondentane. Opne spørsmål krev mykje av informantane, både når det gjeld å forstå spørsmålet og å formulere eit svar, og det er difor ein risiko for at opne spørsmål gjer at informanten avbryt spørjegranskinga eller ikkje svarar på spørsmålet (Hårstad, 2008; Schleef, 2013). Ei mogleg feilkjelde her kan difor vere at dei som har eit meir medvite forhold til språkskiftet og ein meir gjennomtenkt argumentasjon for det, er dei som svarar på spørsmålet.

Fleire av spørsmåla i spørjeundersøkinga er fleirvalsspørsmål. Ei feilkjelde med slike spørsmål er at respondentane ikkje forstår spørsmåla og difor svarar feil (Schleef, 2013, s. 47). Nokre svar, særleg på spørsmålet om kvifor ein skifta hovudmål, syner at dette førekjem i vårt materiale òg. På spørsmål om kvifor ein har skifta hovudmål, svarar til dømes ein av respondentane med bokmål som hovudmål «GJORDE IKKJE DA»², og ein av respondentane med nynorsk som hovudmål «Eg har ikkje skifta hovudmål». For å få opp spørsmålet om kvifor ein hadde skifta hovudmål, måtte respondentane krysse «ja» eller «i ei kort periode» på

---

2 Dette og alle fylgjande sitat frå spørjeundersøkinga er sitert slik respondentane sjølv har skrive dei.

fleirvalsspørsmålet om dei hadde skifta hovudmål. Dette syner at gruppa av elevar som har skifta hovudmål, nok er noko lågare enn kva datamaterialet gjev inntrykk av.

Svara respondentane gjev om eigen og andre sin språkbruk, er sjølvrapporterte. Det vil seie at me til dømes ikkje veit korleis respondentane faktisk skriv når seier at dei skriv nynorsk. Dette er, om ikkje ei feilkjelde, så eit viktig moment å vere klar over når ein les resultata av undersøkinga. Dei gjev oss tilgang til korleis respondentane oppfattar og vurderer språksituasjonane dei er del av, men ikkje korleis desse situasjonane faktisk er. Ei mogleg feilkjelde kan difor vere at respondentane svarar det dei tenkjer er dei sosialt aksepterte svara, eller dei «riktige» svara forskaren er ute etter (Garrett, 2010, s. 44–45). Likevel peikar både Garrett (2010) og Krumpal (2013) på at dette oftare inntreffer når temaet for undersøkinga er sensitivt for informantane. Spørsmåla i spørjeundersøkinga vår handla om informantane sine språkval, både munnleg og skriftleg i ulike kontekstar, og om språkkvardagen deira. Jamvel om det eksisterer ulike meir eller mindre negative haldningar til både nynorsk og ulike dialektar, kan ikkje dette seiast å vere sensitive tema for informantane. Ei anna feilkjelde knytt til sjølvrapportering er at informantane kan ha manglande kunnskap om emnet dei vurderer. Nokre av svara i materialet vårt syner at det kan vere tilfelle hjå oss òg: På spørsmål om kva språk foreldra skriv, svarar fleirtalet av respondentane anten «nynorsk» eller «bokmål», men ein stor del av respondentane svarar «veit ikkje». Det kan tyde på at mange ikkje har så mykje kunnskap om emnet eller ikkje er så medvitne om det. Stjernholm og Ims (2014) gjer ei samanlikning av sjølvrapporterte svar frå Oslo-testen og faktisk språkbruk frå Norsk talespråskorpus – Oslo-delen, og finn at dei sjølvrapporterte dataa i stor grad samsvarar med faktisk språkbruk. Dei forklarar dette med det høge talet på respondentar i Oslo-testen, noko eg ikkje kan seiast å ha i mitt utval. Likevel kan sjølvrapporterte data ha verdi, så lenge ein er vaken i handsaminga av materialet og medviten om kva slike data kan seie oss noko om, og kva dei ikkje kan seie oss noko om.

Desse momenta har eg teke høgde for når eg har tolka svara i undersøkinga. Som gjennomgangen over syner, bestod spørjeundersøkinga av både lukka og opne spørsmål. Utvalsgruppene er relativt små (19 med

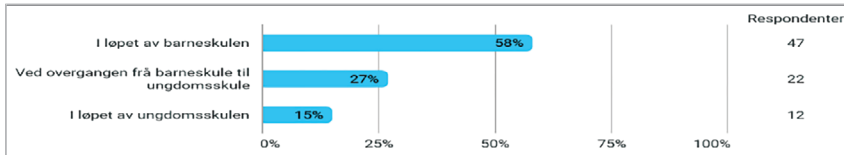
bokmål som hovudmål og 62 med nynorsk som hovudmål), og å gjennomføre statistiske analysar av så små datasett opnar for fleire feilkjelder. Difor har eg valt å framstille dei lukka spørsmåla deskriptivt, og gje ei tolking av dei ut frå faktorane for språkskifte eller språkbevaring som Sønnesyn (2018) og Potowski (2013) nemner. Fleire tidlegare undersøkingar på skriftspråkskifte mellom nynorsk og bokmål (til dømes Idsøe, 2016; Kleggetveit, 2013; Krogsæter, 2017; Øvrelid, 2014) har hatt som mål å identifisere slike faktorar, medan eg legg etablerte faktorar til grunn og vurderer i kva grad dei er verksame for skriftspråkskifte i språksamfunn der nynorsk er det dominerande språket. Difor er framstillinga mi òg med på å vurdere kva faktorar som er dei viktigaste påverkarane for språkskifte eller språkbevaring i område der eit mindre brukt språk er det dominerande. Svara på det opne spørsmålet om kvifor respondentane hadde skifta språk, har eg tolka ved ein kvalitativ innhaldsanalyse med element av kvantitativ handsaming: Eg har klassifisert kva ulike årsaker respondentane nemner, og eg har rekna kor mange gongar kvar årsak vert nemnt. Det var valfritt å svare på det opne spørsmålet, og utvalsgruppene er difor noko mindre her: Det var 45 av elevane med nynorsk som hovudmål og 18 av elevane med bokmål som hovudmål som svara på det opne spørsmålet, og resultatet er framstilt i Figur 2 og Figur 3. Mange respondentar skriv svar som inneheld fleire ulike årsaker til kvifor dei skifta hovudmål, slik som dette respondentsvaret: «Fordi eg syntes at nynorsk var veldig vanskelig å skrive, hele familien har skrevet bokmål og snakker bokmål så da ble eg vandt til det.» Her oppgjev respondenten to årsaker for skiftet: Nynorsk er vanskeleg, og påverknad frå andre. Eg har rekna kvar ulik årsak for seg, jamvel om dei inngår i same svaret. Difor er den totale førekomsten av årsaker i Figur 2 og Figur 3 større enn talet på kor mange respondentar som svara på spørsmålet.

Resultat og drøfting

I denne delen vil eg presentere resultatata frå spørjeundersøkinga med utgangspunkt i kategoriane frå Sønnesyn (2018) og Potowski (2013): samfunnsfaktorar, nærmiljøfaktorar og individuelle faktorar for språkskifte. Undervegs kjem eg til å drøfte hovudfunna som analysane peikar mot.

Samfunnsfaktorar

I vårt materiale utmerkar offisiell språkpolitikk og kulturell sedvane seg som dei mest aktuelle samfunnsfaktorane å sjå nærare på. Gjeve statusen til nynorsk på nasjonalt plan og funna frå tidlegare undersøkingar på skriftspråkskifte i Noreg, kunne ein venta seg at flest skiftar til bokmål også i område der nynorsk er det dominerande språket. Slik er det ikkje. Av dei 81 respondentane som har skifta hovudmål, svarar 77 prosent (62 respondentar) at dei har nynorsk som hovudmål og 23 prosent at dei har bokmål som hovudmål (19 respondentar), og skriftspråkskiftet har skjedd både i løpet av barneskulen, i overgangen til ungdomsskulen og i løpet av ungdomsskulen. Fleire av dei tidlegare undersøkingane på språkskifte frå nynorsk til bokmål har i stor grad sett på elevar i vidaregåande skule på grunn av oppfatninga om at hovudmålskifte i hovudsak skjer i løpet av ungdomsskulen og i overgangen mellom ungdomsskule og vidaregåande skule (sjå t.d. Kultur- og kyrkjedepartementet, 2008; Wold, 2019). Vårt materiale syner ein noko annan tendens enn andre undersøkingar: Skiftet skjer i stor grad i løpet av barneskulen. Heile 58 prosent av dei som har skifta hovudmål, svarar at det skjedde i løpet av barneskulen, som ofte er sett på som det «tryggaste skuleslaget» når det gjeld språkskifte (Figur 1).

Figur 1: Eg har skifta hovudmål.

Truleg er det den offentlege språkpolitikken som er årsaka til skifte i løpet av barneskulen: Ifylgje opplæringslova (1998 § 2-5) er det kommunen som bestemmer kva skriftspråk som skal vere hovudmål på skulen på 1.–7. årssteg. Frå 8. årssteg er det opp til den einkilde eleven kva skriftspråk som skal vere hovudmålet. Stord, Sogndal og Volda kommunar har alle berre nynorske skulekrinsar på 1.–7. årssteg (Grunnskolen informasjonssystem (GSI)). Sidan så mange av respondentane svarar at skriftspråkskiftet skjedde på barneskulen, har dei truleg skifta fordi dei har byrja i ein nynorsk skulekrins. Fleire av svara på det opne spørsmålet om kvifor dei

bytte hovudmål, byggjer oppunder ei slik tolking: Både hjå elevane med nynorsk som hovudmål og bokmål som hovudmål er grunngevingar om at dei har skifta som ein konsekvens av kva som er skulen sitt språk, svært frekvente. Hjå elevane med nynorsk som hovudmål er det elleve førekomstar av slike argument, og hjå elevane med bokmål som hovudmål er det fem (Figur 2 og Figur 3). Det vil ikkje seie at alle svara nemner skulen og/eller offentleg språkpolitikk eksplisitt, men at ein kan lese svara som ein referanse til dette. Døme på slike svar er «fordi eg er trønder å hadde lært meg bokmål, men ble tvingt til å ha nynorsk» og «Hådde bokmål helt til 5kl. Flyttet og ble fortalt at nynorsk var mye betre og fikk egentlig ikke noe annet valg enn å bytte. [...]»

Kategori	Førekomstar
Flytting	11
Påverknad frå andre	4
Familie	3
Nærleik til talemål (Eg snakkar...)	3
Tvang/andre bestemte/skulen var slik	11
Det berre vart slik/naturleg/veit ikkje	6
Eg ville halde på det	4
*Nynorsk er vanskeleg/bokmål er enkelt	3

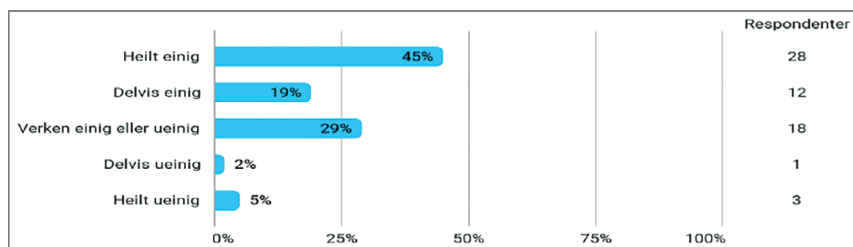
Figur 2: Kvifor skifta du hovudmål? Nynorsk som hovudmål.

*Av desse tre svara er to på bokmål, og det eine av desse to seier «Det er enklare med bokmål»

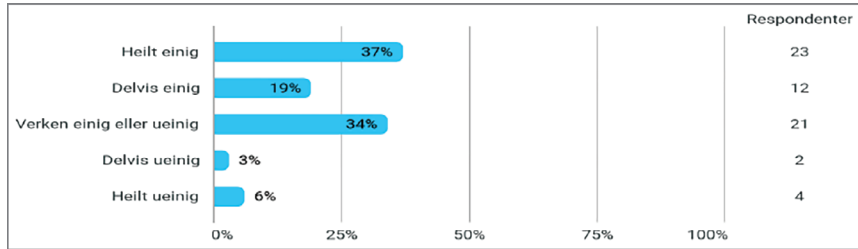
Kategori	Førekomstar
Flytting	5
Påverknad frå andre	1
Familie	2
Nærleik til talemål (Eg snakkar...)	2
Tvang/andre bestemte/skulen var slik	5
Det berre vart slik/naturleg/veit ikkje	0
Eg ville halde på det	1
Nynorsk er vanskeleg/bokmål er enkelt	6

Figur 3: Kvifor skifta du hovudmål? Bokmål som hovudmål.

I tillegg spelar truleg kulturell sedvane ei rolle her: Opplæringslova slår fast at når det skal haldast rådgjevande røystingar om kva hovudmålet i ein skulekrins skal vere, er det ikkje berre kommunestyret eller dei med ungar i skulekrinsen som har røysterett. Alle som bur i skulekrinsen, kan røyste over kva skriftspråk som skal vere hovudmålet på skulen (opplæringslova § 2-5). Hoel (2011, s. 442) kallar fyrste halvdel av 1900-talet for ein «framgangs- og konsolideringsperiode» for nynorsk skriftkultur, av di nynorsk i denne perioden vart sterkare innanfor folkeskule og lærarutdanning, det kyrkjelege feltet, i lokalstyre, delar av organisasjonslivet og i litteratur og presse, jamvel om nynorsk ikkje fekk innpass på teknologisk-økonomiske domene. Forklaringa på dette er at rørsler som jobbar for eit språk i mindretalsposisjon, ofte rettar innsatsen inn mot utdanningssystemet fordi det spelar ei så viktig rolle i språkopplæringa (Hoel, 2011, s. 443). Såleis kan ein seie at hovudmålet til ein skulekrins ikkje berre er eit uttrykk for kva skriftspråk foreldra i skulekrinsen ynskjer at ungane skal ha opplæring på, men i stor grad òg eit uttrykk for kva skriftspråk samfunnet rundt skulen har ynskt og ynskjer at ungane skal ha opplæring på. Fleirtalet av respondentane med nynorsk som hovudmål meiner då også at forankringa nynorsk har i lokalsamfunnet, er viktig: Dei fleste er samde i at nynorsk er ein del av den lokale kulturen, og dei er samde i at det er viktig at kommunen har nynorsk som offisielt språk. At nynorsk i røynda er det samfunnsberande skriftspråket, er altså noko elevane med nynorsk som hovudmål både er medvitne om og vektar høgt (Figur 4 og Figur 5).

Figur 4: Kor einig eller ueinig er du i påstanden «Nynorsk er ein del av den lokale kulturen?»

Figur 5: Kor einig eller ueinig er du i påstanden «Det er bra at kommunen min har nynorsk som offisielt språk»?

Denne statusen nynorsken har lokalt, kan òg syne seg i reaksjonane som respondentane har fått på skriftspråkskiftet. 58 prosent av respondentane med nynorsk som hovudmål svarar at dei ikkje fekk nokon reaksjonar på skriftspråkskiftet. Det kan ein tolke som eit uttrykk for at eit skriftspråkskifte til nynorsk ikkje er kontroversielt i områda der nynorsk er det dominerande språket, nettopp fordi nynorsk er ein del av den kulturelle sedvanen. Men på ei anna side svarar også 53 prosent av respondentane med bokmål som hovudmål at dei ikkje fekk nokon reaksjonar på skriftspråkskiftet. Difor er det truleg betre å tolke svara som uttrykk for den sida av offentleg språkpolitikk som Bjørhusdal (2014) kallar «velmeiande likesæle»:

Det er ikkje ynnskeleg at staten skal prioritere somme oppfatningar av identitet eller det gode liv over andre. Eit føredøme for teoretikarar her er den sekulære religionspolitikken i statar som Frankrike, som seier at det staten må gjere i fleirkultursituasjonar, er å ikkje ta eller lyfte opp nokon posisjon i det heile teke. (s. 69)

Språkpolitikken i Noreg har fram til 1980 vore prega av ei slik nøytrali-tetstenking, der eit ideal har vore formell likebehandling av nynorsk og bokmål (Bjørhusdal, 2014). Skriftspråkval vert endå sett på som ei privat-sak. Elevane vel sjølve kva dei vil ha som hovudmål frå 8. årssteg av, og difor kan statusen til bokmål nasjonalt gjere at sjølv når elevane skiftar vekk frå språket som dominerer i lokalsamfunnet, vil dei aller fleste ikkje få reaksjonar på språkskiftet frå skulen.

Nærmiljøfaktorar

Det er nærmiljøfaktorane knytte til demografiske forhold og skule som utmerkar seg i materialet vårt. Som eg argumenterte for i analysen av samfunnsfaktorane, er truleg grunnen til at mange skiftar skriftspråk i løpet av barneskulen, at dei byrjar på ein skule med nynorsk som opplæringsmål. Denne tolkinga vert forsterka når ein ser på funna som handlar om demografiske forhold, og då spesielt migrasjon. På det opne spørsmålet om kvifor ein skifta hovudmål, førekjem årsaka flytting elleve gongar hjå dei med nynorsk som hovudmål, og hjå dei med bokmål som hovudmål førekjem årsaka flytting fem gongar (Figur 2 og Figur 3). Saman med argumenta om at skiftet skjedde fordi skulen var slik, er dette dei mest frekvente årsakene i materialet. Det heng sjølvsagt nært saman med offentleg språkpolitikk, som me såg ovanfor: Når du byter skulekrins fram til 7. årssteg, vert hovudmålet ditt i regelen språket til skulekrinsen. Ein konsekvens av dette som vert synleg i vårt datamateriale, er at fleire av respondentane med bokmål som hovudmål har skifta skriftspråk fleire gongar: Fyrst har dei hatt bokmål, så har dei flytta og skifta til nynorsk, og så har dei seinare skifta attende til bokmål. Dette gjeld for fire av dei fem førekomstane av årsaka flytting i Figur 3, og kjem til dømes fram slik:

Hådde bokmål helt til 5kl. Flyttet og ble fortalt at nynorsk var mye bedre og fikk egentlig ikke noe annet valg enn å bytte. Begynte på ungdomsskolen, då ble alt bare kluss, nynorsk og bokmål gikk om en annen. Så fikk jeg bytte til bokmål, og det ble da mye enklere å lese, skrive og gjøre arbeidet jeg skulle uten å være redd for å ha masse skrivefeil.

Årsaka flytting har difor ulike utfall: For elevane med nynorsk som hovudmål er flytting grunnen til skriftspråkskifte til nynorsk, men for dei med bokmål er det grunnen til eit mellombels språkskifte til nynorsk, før dei sidan skiftar attende til bokmål.

Det er ikkje berre institusjonelle føringar frå offentleg språkpolitikk som gjer skulen til ein viktig faktor for språkskifte eller språkbevaring. Skulen som sosial arena og opplæringsarena gjer han òg til ein viktig nærmiljøfaktor. Det siste heng sjølvsagt nært saman med offentleg språkpolitikk, som eg såg nærare på i kapittelet over, så her skal eg heller sjå nærare på dei svara som seier noko om kva oppleving og utbyte

respondentane har av språkopplæringa. Dei mest interessante svara om skulen som språkopplærer er svara på det opne spørsmålet om kvifor ein skifta hovudmål, særleg hjå respondentane med bokmål som hovudmål. Det er seks førekomstar av at årsaka til skiftet er at respondentane tykkjer det er enklare med bokmål enn nynorsk (Figur 3)³. Dei fleste svarar kort med ein variant av at bokmål er lettare, men to av svara syner teikn på at respondentane opplevde at opplæringa ikkje gjorde dei i stand til å bruke nynorsk som hovudmål:

Jeg snakker bokmål og fikk ikke riktig grunnlæring i nynorsk eller bokmål på barneskolen. Forstår faktisk hva som står i bøker etter at jeg skifta. Jeg gjør det bedre og har det lettere i fag og forstår bedre i lærebøkene da jeg fikk lov å bytte.

Hådde bokmål helt til 5kl. Flyttet og ble fortaldt at nynorsk var mye bedre og fikk egentlig ikke noe annet valg enn å bytte. Begynte på ungdomsskolen, då ble alt bare kluss, nynorsk og bokmål gikk om en annen. Så fikk jeg byttet til bokmål, og det ble da mye enklere å lese, skrive og gjøre arbeidet jeg skulle uten å være redd for å ha masse skrivefeil.

Wold (2019) finn i sin metaanalyse av språkskifte i randsoner at manglande kompetanse er den klart mest nemnte grunnen til kvifor språkskiftet frå nynorsk til bokmål skjedde. I område der nynorsk er det samfunnsberande språket, skjer opplæringa på nynorsk, men det verkar i nokre tilfelle ikkje til å vere nok for at elevar som har starta lese- og skriveopplæringa på bokmål, skal få god nok kompetanse i nynorsk til å ville eller kunne halde fram med det som hovudmål. Bokmålselevane høyrer til majoriteten nasjonalt og møter skriftspråket sitt i kvardagen i stor grad, medan dei er i mindretal lokalt, går på skular i samfunn der nynorsk er majoritetsspråket og får difor nynorsk som hovudmål når dei kjem flyttande og byrjar på skulen før 7. årssteg. Men trass i at

---

3 I svara frå respondentane med nynorsk som hovudmål er det tre førekomstar av argument i denne kategorien, men 2 av dei er på bokmål og lyder «Lettere med bokmål» og «fordi det var enklere for å oppnå for meg». Eg har ikkje inkludert desse i dei seks eg nemner her.

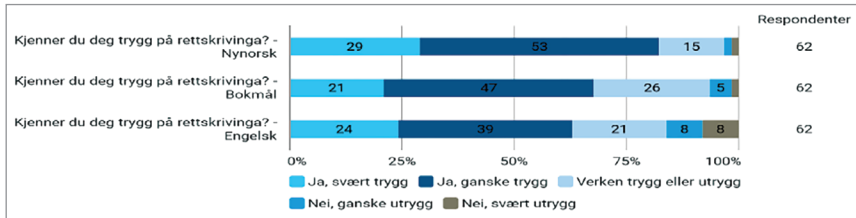

nynorsk er hovudspråket i skulen og i lokalsamfunnet, er det nynorsk som vert vanskeleg for desse elevane, ikkje bokmål. Konsekvensen er at fleire byter attende til bokmål, som altså er minoritetsspråket lokalt, fordi dei opplever å ikkje ha fått opplæring som har gjeve dei gode nok språkferdigheiter i nynorsk.

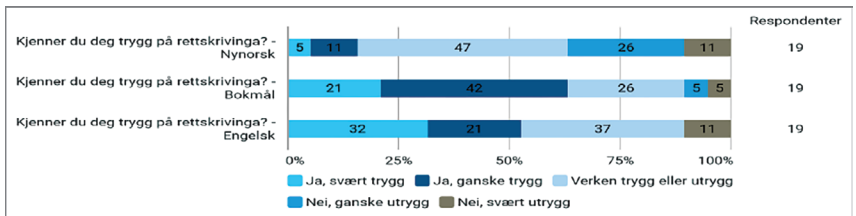
Skulen er òg ein viktig nærmiljøfaktor fordi han er den sosiale arenaen unge brukar mest tid på. Difor er han åstad for påverknad frå andre. I vårt materiale er det nokre få respondentar som kjem inn på dette i det opne spørsmålet om kvifor ein skifta hovudmål: Hjå respondentane med nynorsk som hovudmål er det fire førekomstar av årsaker som går på påverknad frå andre, og hjå respondentane med bokmål som hovudmål er det ein (Figur 2 og Figur 3). Tre av desse er ytringar om at respondentane merkar at dei vert påverka av språket andre brukar, som til dømes svaret «fordi alle eg var med skrev bokmål, så da begynte eg bare sakte men sikkert sjølv å gjøre det». Likevel er ikkje gruppepress eller annan påverknad frå andre særleg synleg i datamaterialet, og det er i seg sjølv eit interessant funn. Ser ein på nærmiljøfaktorane under eitt, er det skulen som språkopplærar som er den viktigaste påverknadsfaktoren, og det tek oss til dei individorienterte faktorane og særleg til viktigheita av ferdigheiter i eit språk.

Individorienterte faktorar

I vårt materiale er det faktorane ferdigheiter og språkbrukarane sine egne haldningar til språka som utmerkar seg. Når det gjeld ferdigheiter i ulike språk, er det interessant å merke seg at respondentane med nynorsk som hovudmål er like trygge i bokmålsrettskriving som respondentane med bokmål som hovudmål. I svara om kor trygge respondentane kjenner seg i nynorskrettskrivinga, er det derimot ein tydeleg skilnad mellom gruppene: 82 prosent av respondentane med nynorsk som hovudmål svarar at dei anten er svært trygge eller ganske trygge i nynorsk rettskriving (Figur 6). Berre 16 prosent av respondentane med bokmål som hovudmål seier det same, medan 26 prosent av respondentane svarar at dei er ganske utrygge i nynorsk rettskriving, og 11 prosent seier at dei er svært utrygge (Figur 7).

Figur 6: Kjenner du deg trygg i rettskrivinga? Nynorsk som hovudmål.

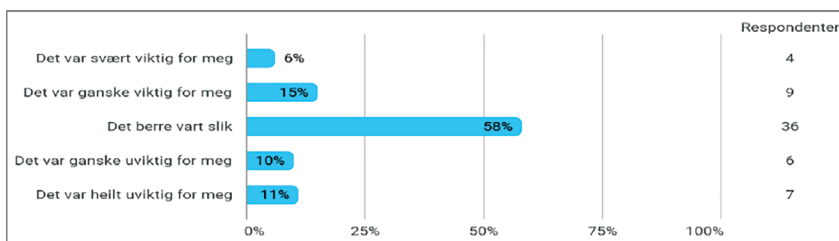
Figur 7: Kjenner du deg trygg i rettskrivinga? Bokmål som hovudmål.

Her er det naudsynt å minne om at dette er sjølvrapporterte svar, og at me ikkje har spørsmål som etterspør den faktiske rettskrivinga deira (sjølv om ein til ei viss grad kunne brukt svara på det opne spørsmålet til å vurdere det). Det er likevel påfallande kor trygge elevane med nynorsk som hovudmål kjenner seg i rettskriving samanlikna med elevane med bokmål som hovudmål. Både Vangsnes (2018, s. 85) og Bull (2018, s. 103) peikar på at det er utfordrande å lære seg nynorsk som sidemål fordi det er eit mindre brukt språk som ein i mindre grad vert eksponert for utanfor skulen. Desse poenga ser ut til å gjelde for elevar med nynorsk som sidemål i stabile nynorskområde òg. Det som gjer mitt utval ekstra interessant i denne samanhengen, er at elevane i denne gruppa har skifta hovudmål til bokmål. Dei har altså fått delar av hovudmålsopplæringa si på nynorsk, anten kontinuerleg før dei skifta til bokmål, eller for ein kort periode før dei skifta attende til bokmål. Likevel har ikkje det å få opplæring i nynorsk som hovudmål ein periode, eller det at nynorsk står sterkare i lokalsamfunnet, gjort at nynorsk er enklare å meistre for desse elevane. Også i stabile nynorskområde er det vanskeleg for nokre elevar å få gode nok ferdigheiter i nynorsk til å halde fram med å ha nynorsk som hovudmål.

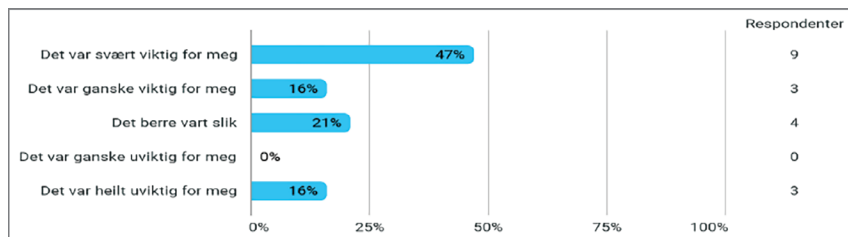
Eigne haldningar til språket er ein annan viktig faktor for språkskifte, og dette finn ein òg spor av i vårt materiale. Fleirtalet av respondentane

med nynorsk som hovudmål, 58 prosent, svarar på spørsmålet «Kor viktig var det for deg å skifte hovudmål?» at «det berre vart slik» (Figur 8). Hjø respondentane med bokmål som hovudmål svarar eit fleirtal på 47 prosent at «Det var svært viktig for meg» (Figur 9). Eg tolkar dette som at det handlar om respondentane sine haldningar til nynorsk og bokmål, fordi me her får tilgang til korleis eleven vektar språkskiftet. Dersom skiftet var viktig for eleven, har eleven svara at det betyr mykje, og fylgjeleg kan ein seie at eleven har sterke positive kjensler knytt til skriftspråket. Dersom skiftet var uviktig, betyr det ikkje noko, og eleven har fylgjeleg ikkje sterke kjensler knytt til å språkskiftet. I vårt materiale er det ikkje slik at fleirtalet av respondentane med nynorsk som hovudmål tykkjer skiftet var uviktig, berre 21 prosent svarar anten at det var ganske uviktig eller heilt uviktig. Fleirtalet svarar heller at det berre vart slik, noko ein kan lese som at skiftet har vore meir umedvite enn medvite. Dette er særleg interessant fordi tidlegare undersøkingar, slik som til dømes Garthus, Øzerk og Todal (2010) og Wold (2019), syner om lag dei same kjenslene i sving ved språkskifte, men knytt til motsett språkval: Dei som har valt å halde på nynorsk, seier at det er viktig, medan dei som har valt å skifte til bokmål, seier at det berre vart slik. Eg tolkar dette som at i område der nynorsk er det dominerande språket, vert det å velje nynorsk sett på som eit umarkert val, og at elevane i stor grad er umedvitne om kvifor skiftet skjedde, det «berre skjedde». Ein kan òg sjå det i samanheng med utsegnene til elevane med bokmål som hovudmål om at bokmål er enklare: Dei kan ha valt å skifte hovudmål til bokmål for å få ein enklare skulekvardag, og difor betyr skiftet mykje for dei.

Samstundes syner datamaterialet at elevane med nynorsk som hovudmål er delte når det gjeld framtidutsiktene til nynorsken. På påstanden om at nynorsk kjem til å forsvinne i framtida, er det fleire som er heilt eller delvis einige (38 prosent) enn det er som er delvis eller heilt ueinige

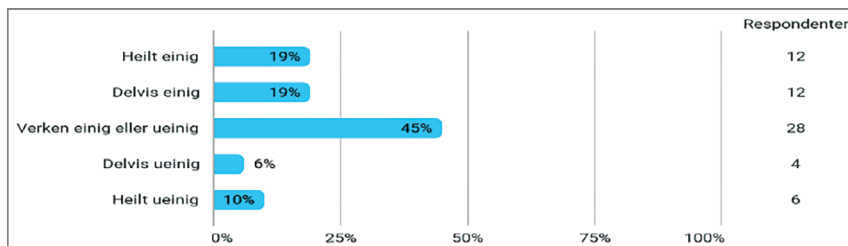

Figur 8: Kor viktig var det for deg å skifte hovudmål? Nynorsk som hovudmål.

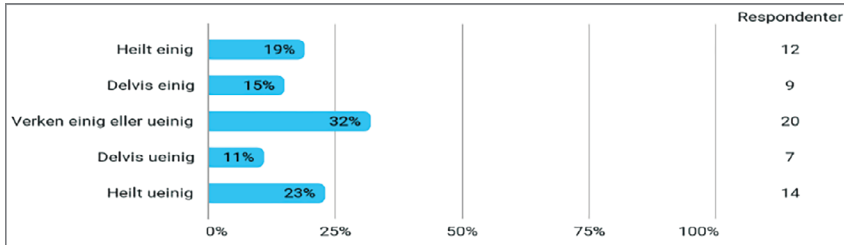

Figur 9: Kor viktig var det for deg å skifte hovudmål? Bokmål som hovudmål.

(16 prosent) (Figur 10). På påstanden om at det vil vere best om alle brukte bokmål, er det derimot meir jamt: Der svarar 34 prosent at dei er anten heilt einige eller delvis einige, og 34 prosent svarar at dei er anten heilt eller delvis ueinige (Figur 11). Dette er òg synleg i svara på spørsmålet om kvifor ein skifta hovudmål. I svara frå elevane med nynorsk som hovudmål på det opne spørsmålet om kvifor dei skifta hovudmål (Figur 2), er det fire førekomstar av årsaker som handlar om å aktivt velje nynorsk som hovudmål, og to av respondentane brukar argument som byggjer på statusen til nynorsk som minoritetsspråk på nasjonalt plan: Ein respondent svarar « [...] eg vil ikkje at han skal forsvinne så eg brukar han ofte [...] », medan den andre skriv «Fordi det er hovudmålet målet mitt og eg har fortsatt lyst å halde på det.» Det er interessant å jamføre dette med funna hjå Wold (2019), som finn at i nokre av studiane som ligg til grunn for metaanalysen, er elevane som held på nynorsk i randsonene, meir medvitne om språkvala sine enn dei som skiftar til bokmål. Jamvel om nynorsk i nokre tilfelle ser ut til å vere eit umarkert majoritetsspråk lokalt, finst det altså spor i materialet av at nokre av elevane med nynorsk som hovudmål, og som har skifta hovudmål, framleis er medvitne om, og vert påverka av, kva status nynorsk har nasjonalt.

Figur 10: Kor einig eller ueinig er du i påstanden «Nynorsken kjem i framtida til å forsvinne»? Nynorsk som hovudmål.

Figur 11: Kor einig eller ueinig er du i påstanden «Det vil vere best om alle bruker bokmål når dei skriv på norsk»? Nynorsk som hovudmål.

Avsluttande diskusjon

Kva seier så dette om korleis skriftspråkskiftet er i område der nynorsk dominerer? For det fyrste seier det oss at skriftspråkskifte skjer, og at samfunnsfaktorar og nærmiljøfaktorar er viktige faktorar for skifte til nynorsk, medan individuelle faktorar er viktige faktorar for skifte til bokmål. Fleirtalet av dei som har skifta skriftspråk, har skifta til nynorsk, trass i statusen bokmål har som majoritetsspråk nasjonalt. Skiftet skjer dessutan tidlegare enn det til dømes Kultur- og kyrkjedepartementet (2008) har teke utgangspunkt i, men også tidlegare enn det andre språkskiftegranskingar har synt teikn på. Dessutan syner analysen at fleire elevar med bokmål som hovudmål skiftar skriftspråk fleire gongar i løpet av skulegangen. Alt dette er resultat av offentleg språkpolitikk, i hovudsak fordi han slår fast at det er språket i skulekrinsen som vert hovudmål for elevar på 1.–7. årssteg, men at det frå 8. årssteg er eleven sjølv som vel sitt hovudmål. Fleire av elevane med bokmål som hovudmål grunngjev hovudmålsskiftet med at dei måtte skifte fordi skulen tvinga dei til det, men offentleg språkpolitikk er ikkje den einaste faktoren som spelar inn på språkskifte. Fleire av respondentane med bokmål som hovudmål grunngjev skiftet med at bokmål er enklare. I denne undersøkinga har eg difor òg gjort liknande funn som i andre undersøkingar på skriftspråkskifte i Noreg (i stor grad oppsummerte i Wold, 2019), nemleg at individorienterte faktorar, og særleg ferdigheiter, er viktige faktorar for skriftspråkskifte til bokmål. Ein kan altså seie at i område der nynorsk dominerer, vert offentleg språkpolitikk opplevd som noko avgrensande for dei som ikkje opparbeider seg gode nok ferdigheiter i nynorsk til å bli trygge brukarar av språket.

For det andre syner resultatata at nynorsk har fleire «majoritetsspråkfordelar» lokalt. Skiftet betyr svært mykje for dei som skiftar til bokmål, men «berre skjer» for dei som skiftar til nynorsk, og fylgjeleg kan ein seie at nynorsken vert sett på som det umarkerte språket i område der nynorsk dominerer som skriftspråk. Dei som har nynorsk som hovudmål, er tryggare i rettskriving i hovudmålet sitt enn dei som har bokmål som hovudmål. Dei er dessutan svært opptekne av nynorsken sin kulturelle og offentlege forankring i nærmiljøet. Dette peikar mot at kulturell sedvane og offentlig språkpolitikk forankrar nynorsk som dominerande språk lokalt. Dette har konsekvensar for statusen til nynorsk nasjonalt, fordi det fører til at språkgruppa vert oppretthalden.

For det tredje syner resultatata at den minoritetsstatusen nynorsk har nasjonalt, likevel er noko som verkar til å påverke respondentane. Ein viktig individorientert faktor i andre undersøkingar, og til dels i mitt materiale, er språkbrukarane sine haldningar til det mindre brukte språket. Funna mine syner at nynorskbrukarane ikkje er sterke i framtidstrua på nynorsk, eller ikkje ser verdien av å bruke nynorsk. Ifylgje Wold (2019) er negative haldningar til nynorsk ein viktig faktor for skriftspråkskifte til bokmål. Datamaterialet som ligg til grunn for denne undersøkinga, har respondentar frå ungdomsskulen. Andre granskingar og stortingsmeldinga *Mål og meining* (Kultur- og kyrkjedepartementet, 2008) syner at mykje av skriftspråkskiftet skjer i overgangen frå ungdomsskule til vidaregåande skule, eller i løpet av vidaregåande skule. Gjeve funna i andre undersøkingar på kontaktsituasjonen mellom nynorsk og bokmål, kan funna i denne undersøkinga peike mot at fleire av dei i mitt materiale som er nynorskbrukarar i dag, kanskje vil skifte skriftspråk i framtida.

I denne artikkelen har eg undersøkt språkskifte med eit anna utval enn det som vanlegvis har vore gjort i Noreg: Eg har samanlikna korleis språkskiftet er i ulike språkgrupper i ulike interaksjonskontekstar, og eg har undersøkt kva faktorar som påverkar til eventuelle språkskifte. Denne tilnærminga har fått fram at i område der nynorsk er det dominerande språket, verkar fleire av dei same faktorane ein allereie kjenner til frå språksamfunn der ein har ein permanent kontaktsituasjon mellom eit majoritetsspråk og eit minoritetsspråk. Likevel er det samstundes

noko som er annleis i kontaktsituasjonen eg har undersøkt, for i dette tilfellet er majoriteten lokalt minoriteten nasjonalt. Majoritetsfordelane knytte til nynorsk ser ut til å fyrst og fremst vere verksame på lokalsamfunnsnivå, og særleg i skulesamanheng. Elevane ser på nynorsk som ein del av den lokale kulturen, dei kjenner seg trygge i hovudmålet sitt, og det å velje nynorsk som hovudmål er eit umarkert val, både for elevane sjølv og for lokalsamfunnet. Samstundes verkar nynorsk å vere eit markert val på storsamfunnsnivå. For elevane med nynorsk som hovudmål gjer det seg gjeldande når dei vurderer verdien av nynorsk og relevansen av nynorsk i framtida. For elevane med bokmål som hovudmål gjer det seg gjeldande når dei flyttar til ein skulekrins med nynorsk som opplæringsmål, og opplever at det vert vanskeleg å ha nynorsk som hovudmål. For båe desse gruppene gjeld det at jamvel om dei møter nynorsk i skulen, er det meste av skriftspråket dei ser i kvardagen, bokmål, sidan det er det mest brukte språket nasjonalt. Ein veit likevel framleis lite om slike kontaktsituasjonar, for det er gjort lite forskning på språkskifte og språkbevaring i område der minoritetsspråket nasjonalt er majoritetsspråket lokalt.

Ein bør dessutan sjå nærare på omgrepsparet kjerneområde/randzone som teoretiske konsept. Omgrepsparet er mykje brukt i forskning på skriftspråkskifte i Noreg (mellom anna hjå Garthus, Øzerk & Todal, 2010; Haugsgjerd, 2018; Idsøe, 2016; Wold, 2019), men det finst argument for å ikkje etablere «randzone» og «kjerneområde» som språksosiologisk ulike område, slik omgrepsparet legg opp til, og slik det vert nytta i dag. Det ein kallar kjerneområde, er område der nynorsken er forankra på offentlege domene og gjennom kulturell sedvane, men som funna i denne undersøkinga syner, er det på mange vis elles som ei randzone der nynorsk er minoritetsspråket og bokmål majoritetsspråket. Det er bokmål som er det dominerande språket i brorparten av elevane sin skriftspråklege kvardag, og difor finn ein samanfallande haldningar til nynorsk hjå elevar med nynorsk som hovudmål både i område der nynorsk er det dominerande språket og område der nynorsk ikkje er det dominerande språket. Difor treng me fleire undersøkingar som ser på språkskiftesituasjonen i område der det mindre brukte språket nasjonalt er det dominerande språket lokalt.

Summary

This article examines written language shift in areas where a minority language is the local majority language. The written languages examined here, are the two written standards of Norwegian, Nynorsk (minority language) and Bokmål (majority language). In Norway overall, written language shift from Nynorsk to Bokmål is most common. This study finds that in areas where Nynorsk is the majority language, written language shift from Bokmål to Nynorsk is most common. This is mainly due to Norwegian language policies, but those who have shifted to Nynorsk also rates the local institutional support and cultural aspect of Nynorsk as important. However, they also show some uncertainties when it comes to the value of Nynorsk, and a main finding from this study is therefore that the language shift in such areas as examined here, is characterized by the status of Nynorsk as a local majority, but a national minority language.

Kirsti Lunde

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Høgskulen på Vestlandet campus Sogndal

Postboks 133

6851 Sogndal

kirsti.lunde@hvl.no

Litteratur

- Bjørhusdal, E. (2014). *Mellom nøytralitet og språksikring: Norsk offentlig språkpolitikk 1885–2005* Universitetet i Oslo, Oslo. Henta frå <http://hdl.handle.net/11250/220171>
- Bjørhusdal, E., Bugge, E., Fretland, J. O. & Gujord, A.-K. H. (Red.) (2018). *Å skrive nynorsk og bokmål. Nye tverrfaglege perspektiv*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Bull, T. (2018). Kognitive effektar av norsk tospråklegheit – eit sosiolingvistisk perspektiv. I E. Bjørhusdal, E. Bugge, J. O. Fretland & A.-K. H. Gujord (Red.), *Å skrive nynorsk og bokmål. Nye tverrfaglege perspektiv*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Fishman, J. A. (1964). Language maintenance and language shift as a field of inquiry. A definition of the field and suggestions for its further development. *Linguistics*, 2(9), 32–70.
- Garrett, P. (2010). *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Garthus, K. M. K., Özerk, K. & Todal, J. (2010). *Rapport om språkskifte i Valdres og Sogn og Fjordane* Noregs Mållag. Henta frå https://nynorsksenteret.no/uploads/documents/2010Rapport_ValdresFirda.pdf
- Grunnskolen informasjonssystem (GSI). Henta frå <https://gsi.udir.no/>
- Haugen, E. (1953). *The Norwegian language in America. A study in bilingual behavior*. Philadelphia, PA: Philadelphia University Press.
- Haugsgjerd, S. Å. (2018). “Nynorsk? Offamæg... Skriv dialekt!": *Ei undersøking av haldningar til nynorsk som hovudmål blant ungdom i randsona for nynorsken* Universitetet i Agder, Kristiansand. Henta frå <http://hdl.handle.net/11250/2565339>
- Hoel, O. L. (2011). *Mål og modernisering 1868–1940*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hårstad, G. (2018). «Du vel nynorsk fordi bokmål er lettare då, liksom». *Ein sosiolingvistisk studie av språkval og språklege ideologiar hjå ungdomsskuleelevar i Midt-Gudbrandsdalen*. Trondheim: NTNU.
- Hårstad, S. (2008). Store tal frå trondheimske tale. Metodologisk drøfting av ei nettbasert dialektgransking. *Målbryting*, 9, 127–147.
- Hårstad, S., Lohndal, T. & Mæhlum, B. (2017). *Innganger til språkvitenskap. Teori, metode og faghistorie*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Idsøe, T. (2016). *Er nynorsk vanskeleg, eller er det berre ein vane? Ei undersøking av språkskiftarar og nynorskbrukarar frå eit kjerneområde, ei randsona og eit språkdelt område i Hordaland*. Universitetet i Bergen, Bergen. Henta frå <http://hdl.handle.net/1956/12095>
- Kleggetveit, I. (2013). *Eg eller jeg? Ein studie av forhold som kan påverke valet mellom nynorsk og bokmål hos ungdom i Indre-Agder*. Universitetet i Agder, Kristiansand. Henta frå <http://hdl.handle.net/11250/139407>
- Krogsæter, M. N. (2017). «Eg føler nesten at me har berre eitt skriftsspråk no, at det er bokmål.»: *ei sosiolingvistisk undersøking av hovudmålsval og språkskifte hos elevar i ungdomsskulen og i vidaregåande utdanning*. NTNU, Trondheim. Henta frå <http://hdl.handle.net/11250/2454324>
- Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: A literature review. *Qual Quant*, 47, 2025–2047.
- Kultur- og kyrkjedepartementet. (2008). *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* (St. meld. nr. 35 2007–2008). Henta frå <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2007-2008-/id519923/>
- Lane, P. (2010). “We did what we thought was best for our children”: A nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language*, (202), 63–78. <https://doi.org/https://doi.org/10.1515/ijsl.2010.014>
- Mæhlum, B. (2007). *Konfrontasjoner. Når språk møtes*. Oslo: Novus Forlag.
- Opplæringslova. (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) (LOV-1998-07-17-61).

- Potowski, K. (2013). Language maintenance and shift. I R. Bayley, R. Cameron & C. Lucas (Red.), *The Oxford handbook of sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Proba samfunnsanalyse. (2014). *Undersøkelse av nynorsk som hovedmål*. Henta frå <https://proba.no/rapport/undersokelse-av-nynorsk-som-hovedmal/>
- Schleef, E. (2013). Written Surveys and Questionnaires in Sociolinguistics. I J. Holmes & K. Hazen (Red.), *Research Methods in Sociolinguistics. A Practical Guide*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Stemshaug, A. (2015). *Å vere nynorskelev i ei bokmålsverd*. Trondheim: Høgskulen i Sør-Trøndelag.
- Stjernholm, K. & Ims, I. I. (2014). Om bruk av Oslo-testen for å undersøke oslomålet. *Norsk lingvistisk tidsskrift*, 32(1), 100–129.
- Sønnesyn, J. (2018). Danningsperspektiv på språkskifte. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 102(4), 301–311. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2018-04-02>
- Todal, J. (1998). Minorities with a minority: Language and the school in the Sami areas of Norway. *Language Culture and Curriculum*, 11(3), 354–366.
- Vangsnes, Ø. A. (2018). Den norske språkstoda i eit tospråksperspektiv. Variasjon i språkkompetanseprofilar. I E. Bjørhusdal, E. Bugge, J. O. Fretland & A.-K. H. Gujord (Red.), *Å skrive nynorsk og bokmål. Nye tverrfaglege perspektiv*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Wold, I. (2019). Kvifor ikkje nynorsk? Eit metaperspektiv på sju studiar om språkbortval i randsoner. *Målbryting*, (10), 77–99. <https://doi.org/https://doi.org/10.7557/17.4825>
- Øvrelid, I. N. (2014). *Språkskifte ved tre vidaregåande skular i Møre og Romsdal. Påverknad og haldningar*. Høgskulen i Volda, Volda. Henta frå <http://hdl.handle.net/11250/2374231>
- Øzerk, K. & Todal, J. (2013). Written language shift among Norwegian youth. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 5(3), 285–300.